

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

3 Canonico varia juri dat nomina terna.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

C. X. *quid sit ius militare.*
Ius militare est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus, signo dato egressio in hostem, vel pugnae commissio, item signo dato receptio: item flagitii militaris disciplina, si locus deferatur, item stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor; veluti cum corona, vel torques donantur, item prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus & laboribus a iusta diviso, ac principis portio.

C. XI. *quid sit ius publicum.*
Ius publicum est in sacris, & in sacerdotibus, & in magistratibus.

C. XII. *quid sit ius Quiritium.*
Ius Quiritium est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quiritibus, id est Romanis. In quo agitur de legitimis hæreditatibus, de cretionibus, de tutelis, de usucapionibus, quæ iura apud nullum alium populum reperiuntur, sed propria sunt Romanorum, & in eosdem solis constituta.

1 *cretionibus* Antea legebatur, vel curationibus, vel de contractibus. Emendation est ex codicibus Isidori tam impressis, quam manuscriptis. Quid autem sit cretio declarat Ulpianus in suis titulis. c. 22. Et ipsemet Isidorus eod. lib. 5. Erym. cap. 24. Et Akrat 3. disponsit. 7.

DISTINCTIO II.

1 **C**onstituit autem ius Quiritium ex legibus, & plebiscitis & senatusconsultis, & constitutionibus principum, & edictis, & sive responsa prudentum.

C. I. *quid sit Lex.*
Lex est constitutio populi, quæ majores natu sumunt eum plebibus aliquid sanxerunt.

C. II. *quid sit Plebiscitum.*
Plebiscita sunt, quæ plebes tantum constituent: & vocantur plebiscita, quod ea plebs sciat, vel quod sciscitatur, & rogat, ut fiant.

C. III. *quid sit Senatusconsultum.*
Senatusconsultum est, quod tantum senatores populi consulendo decernunt.

C. IIII. *quid sit Constitutio vel edictum.*
Constitutio, & vel edictum est quod Rex, vel Imperator constituit vel edicit.

C. V. *quæ sint Responsa prudentum.*
Responsa prudentum sunt, quæ jurisconsulti respondere dicuntur consulentibus, unde & responsa Pauli dicta. Fuerunt enim quidam prudentes, & arbitri æquitatis, qui institutiones a civilis juris compositas ediderunt, quibus dissidentium lites contentionesque sopirent.

C. VI. *quæ sint Tribunitia vel consules leges.*
Quidam etiam leges dicuntur ab iis, qui condiderunt, ut consules, Tribunitia, Iulia, Cornelia. Nam & sub Octaviano Casare successit consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum appellatur Papiæ Poppææ, continens partum præmia pro suscipiendis liberis. Sub eodem quoque Imperatore Falcidius Tribunus plebis legem fecit, ne quis plus superesset hæreditibus, ex cuius nomine lex Falcidia nuncupata est.

1 *Papius* Antea legebatur, Papius, & Pompejus, & paulo post, Papiæ & Pompejæ. Emendation est ex manuscriptis exemplariis Isidori. Nam in impressis notaverat errorem Albiatius lib. 3. disps. cap. 3. In tabulis autem Capitolinis annorum DCCXXI. ex kalen. Jul. successit consules numerantur M. Papius, & Poppæus.

2 *laboris orig.* b. Isid. eod. lib. 5. l. 9. ius publicum ff. de just. & jur. c. Isidor. ibid. c. 9. d. Ex Isidor. ibid. e. Antea legebatur) ex edictis senatorum. f. Isid. eod. l. c. 10. g. Isidor. eadem l. c. 11. h. vocata scita) orig. i. Isidor. eod. l. cap. 12. k. Isid. eod. l. c. 13. l. Antea legebatur) edidit. m. Isid. eod. l. c. 14. n. al. constitutiones. o. Isid. ibid. c. 15.

2 *Extraneis* Hac dictio non est in Chronico Eusebii à D. Hieronymo latinizate donato, ac locupletato (unde hæc videtur sumpsisse Isidorus) neq. in leg. 2. ff. ad leg. Fal. ubi refertur propria verba ipsius legi. Est tamen apud Isidorum etiam in codicibus manuscriptis.

C. VII. *quæ sit Lex Satyra.*
Satyra a verò lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta à copia rerum, & quasi satyritate: unde & satyram scribere est poemata varia condere, ut Horatii, Iuvenalis, & Persii.

1 *Satyra* In aliquot Gratiani manuscriptis codicibus, & uno Isidori legitur, Satura, de qua in Festo: Satura est cibi genus ex variis rebus conditum; & est lex multis aliis conferta legibus. Itaque in functione legum adferitur; neve per fatutam abrogato, aut derogato, & alia quadam in hæc sententiam.

C. VIII. *quæ sint Rhodia leges.*
Rhodia & leges navalium commerciorum sunt ab insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum usus fuit.

DISTINCTIO III.

1 **O**mnes hæc species secularium legum partes sunt. Sed quia constitutio alia est civilis, alia ecclesiastica, civilis vero forensis, vel civile ius appellatur: quo nomine ecclesiastica constitutio appellatur, videamus. Ecclesiastica constitutio, canonis nomine censetur. Quid autem sit canon, Isidorus in lib. 6. Erym. c. 16. declarat dicens.

C. I. *quid sit Canon.*
Canon græcè, Latine regula nuncupatur.

C. II. *unde dicatur regula.*
Regula e dicta est, eò quod rectè ducit, nec aliquando aliorum trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam rectè vivendi præbeat, vel quod distortum, pravumque d. corrigat.

2 ps. *Porro canonum alia sunt decreta Pontificum, alia statuta conciliorum.* Conciliorum vero alia sunt unioersalia, alia provincialia. Provincialium alia celebrantur auctoritate Pontificis Romani, presente videlicet legato sanctæ Romanæ ecclesiæ: alia vero auctoritate patriarcharum, vel primatum, vel metropolitanorum ejusdem provincie. Hæc quidem de generalibus regulis intelligenda sunt.

Sunt autem quedam privata leges tam ecclesiastica quam seculares, quæ privilegia appellantur. De quibus l. lib. Erym. cap. 18. lib. 2.

C. III. *quid sit privilegium.*
Privilegia sunt leges privatorum, quasi privatæ leges. Nam privilegium inde dictum est quia in privato feratur.

1 *Privilegium* Cicero 3. l. de legibus habet: Majores nostri in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium. Verum non semper eadem notione hæc vocem usquepartem solum fuisse, Iudæus, & abivortatum.

3 ps. *Officium vero secularium, sive ecclesiasticarum legum est, præcipere quod necesse est fieri, aut prohibere quod malum est fieri, vel permittere licita, ut præmium petere, vel etiam quadam illicitis, ut dare libellum repudiis, ne fiant graviora.* Unde in eod. lib. c. 9. Isid. scribit dicens.

1 *Fieri* Quæ sequuntur, in aliquot vetustis codicibus sic habent: prohibere quod malum est fieri, permittere vel licita, ut præmium petere vel etiam quadam, &c.

C. IV. *quid sit officium legi.*
Omnes autem lex aut permittit aliquid, ut vir fortis petat præmium, aut vetat, ut sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat: aut puni, ut qui eadem fecerit, capite plectatur: ejus enim præmio, aut poena vita moderatur humana, divina: præcipit e ut [Diliges Dominum Deum tuum.]

1 *Divina* Hinc usque ad finem non sunt in codicibus a. al. Satyra. Isidor. ibid. cap. 16. b. 5. Isid. 17. c. Isid. ibid. d. pravum quid) orig. e. Deut. 6.

bus Isidori: neque in aliquot exemplaribus Vaticanis Gratiani. In aliis vero, omnia voce divina legitur aut precipit, ut diliges Dominum Deum tuum.

DISTINCTIO IIII.

Causa vero constitutionis legum est, humanam coercere audaciam, & nocendi facultatem refranare, sicut in eod. l. c. 20. l. i. d. restatur dicens.

C. I. Quare leges facte sunt.

Facte sunt autem leges, ut earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refranetur nocendi facultas.

2 ps. Præterea in ipsa constitutione legum, maxime qualitas constituendarum est observanda, ut continent in se honestatem, justitiam, utilitatem, convenientiam, & cetera quae in eod. lib. Isidor. continetur dicens.

C. II. qualis debeat esse Lex.

Fit autem lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

In captionem. Antea legebatur, in cautum captionem. Restituta est vera lectio ex codicibus Isidori manuscriptis lib. 1. cap. 21. & ex impressis etiam lib. 2. cap. 10. ubi eadem scribuntur, partim ex antiquis Gratiani exemplaribus, a quibus abest dicitur, cautum. Simili vero locutione utitur Paulus l. quini. senent. tit. 3. e. 2. Ne quis inquit, in captionem verborum in cavendo incidat.

3 ps. Ideo autem in ipsa constitutione ista consideranda sunt, quia cum leges instituta fuerint, non erit liberum iudicare de ipsis, sed oportebit iudicare secundum ipsas.

C. III. De legibus nunc est iudicandum cum insistantur, non cum instituta sunt.

Vnde Augustinus ait in lib. de vera religione c. 31.

In his temporalibus legibus, quamquam de his homines iudicent, cum eas institunt, tamen cum fuerint instituta & firmata, non licet iudici, de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

Leges instituantur cum promulgantur, firmantur, cum moribus attentum approbantur. Sicut enim moribus venturum in contrarium nonnulla leges hodie abrogata sunt, ita moribus attentum ipsae leges confirmantur. Vnde illud Telephori Papae (qui decrevit ut generaliter clerici a quinquagesima i. a carnibus & deliciis jejurent) quia moribus attentum approbatur non est, aliter agentes, transgressiones reas non arguit.

Quinquagesima. Post hoc verbum in codicibus impressis sequitur, jejunandi propositum suscipiant, & a carnibus, & deliciis abstinere: sed omnes fere manuscripti habent eo modo quo restitutum est.

Septem hebdomadibus a carne, & deliciis ante Pascha clerici abstineant.

C. IIII. Telephorus urbis Roma episcopus omnibus episcopis epistola.

Statuimus, & ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem Domini vocati a carne d. jejurent, quia sicut discreti debet esse vita clericorum a laicorum conversatione, ita & in jejunio debet esse discretio. & infra. Has ergo septem hebdomadas omnes clerici a carne & deliciis jejurent, & hymnis, & vigiliis, atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

C. V. Septiman hebdomadam Telephorus quadragesima addit.

Item Ambrosius in lib. sermonum. 1.

Quadragesima sex septimanas habet, cui addidit

a Ivo par. 4. cap. 168. Pam. l. 2. c. cap. 42. b Ivo par. 4. cap. 169. Pam. l. 2. c. 143. c Ivo par. 4. c. 25. Pam. l. 2. c. 174. d al. carne, & deliciis.

Telephorus Pontifex septiman hebdomadam, & vocatum est hoc tempus quinquagesima.

¶ Sermonum. Irreverenti sunt Roma in bibliotheca Vaticana, & Mediolani in bibliotheca Monasterii S. Ambrosii sermones aliquot manuscripti, Ambrosii nomen praeserentes, inter quos est sermo de sexagesima, cuius initium est: Adest tempus, unde hoc caput sumptum est.

Quod similiter de eo capitulo est intelligendum, quod B. Gregorius Augustinus Anglorum episcopo scribit dicens.

C. VI. ¶ A quinquagesima jejunandi propositum sumant, quos ecclesiastici gradus dignitates exornat.

Denique sacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat, quinquagesima propositum jejunandi suscipiant, quo & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adiciant, & eorum, qui in laicali ordine consistunt, observantiam, sicut loco, ita religione præcellant. De ipsa vero die dominica hæc statum, quidnam dicendum sit, cum omnes laici & seculares illa die plus solito ceteris diebus accuratius cibos carnium appetant, & nisi nova quadam aviditate usque ad medias noctes se ingurgitent, non aliter se huius sacri temporis observationem suscipere putant: quod utique non rationi, sed voluptati, imò cunctam mentis acertiam adscribendum est: unde nec à tali consuetudine averiti possunt, & ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte peiores existant, si à tali consuetudine prohibeantur. Ut enim ait Salomon. b [Qui multum emungit, elicit sanguinem.] & post pauca. ¶ Par autem est, ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ se mentinam e carnis trahunt originem, jejunemus: a lacte videlicet, caseo, & ovis, & post pauca. ¶ Ceterum piscium esus ita Christiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis solatium, non luxuria pariat incendium. Denique qui à carne abstinere nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum convivia præparet. Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus alioqui restat, ut omnia, quæ corpori libent, similiter faciamus.

4 ps. Hac est legibus constituta sunt: tamen quia communi usu approbata non sunt, se non observantes transgressores reos non arguant, alioquin e his non obediens proprio privarentur honore: cum illi, qui sacris institutis obedire canonibus, penitus officio jubentur carere suscipio: nisi forte quis dicat hac non decernendo esse statuta, sed exhortando conscripta. Decretum vero necessitatem facit: exhortatio autem liberam voluntatem exercit.

DISTINCTIO V.

¶ Hæc, quæ de privilegiis, & ceteris infra posita scripta sunt, tam secularibus, quam ecclesiasticis legibus conveniunt. Nunc i ad differentiam naturalis iuris, & ceterorum revertamur. Naturale ius inter omnia primatum obtinet tempore, & dignitate. Capitur enim ab exordio rationalis creaturae, nec variatur tempore, sed immutabile permanet. ¶ Sed cum naturale ius in lege & Evangelio supra dicatur esse comprehensum, quidam autem contraria his, quæ in lege statuta sunt, nunc inveniuntur concessa, non videtur ius naturale immutabile permanere. In lege namque præcipiebatur, ut mulier, si masculum pareret, quadraginta: si verò feminam, octuaginta diebus à templi cessaret ingressu: nunc autem statim post partum ecclesiam ingredi non prohibetur. Item g mulier, quæ menstrua patitur, ex lege immunda esse reputabatur: nunc autem nec statim intrare ecclesiam, nec sacra communionis mysteria percipere: sicut nec illa, quæ parit, vel illud, quod gignitur, statim post partum baptizari prohibetur.

¶ Nunc ad differentiam. In vulgari legebatur,

a Ivo par. 4. c. 29. b Proverb. 30. c al. se mentinam d al. præmittitur. e Ex Gregor. infr. 25. q. 1. hæc consensu. f Levit. 12. g Ibid. 15.

